

SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH SALOXITIDAN FOYDALANISH TAHLILI

Musayeva Shoira Azimovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti professori.

Usmonova Dilfuza Ilxomovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

Usmanov Shaxzod Shoxruxovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Bx-222 guruh talabasi

E-mail: musaeva_shoira@mail.ru

Annotatsiya

Mazkur maqolada sanoat korxonalarida ishlab chiqarish salohiyatidan foydalanish darajasini baholash masalalari o'rganilgan. Tahlilda "SAM ANTEP GILAM" korxonasi misolida 2023–2024-yillardagi ishlab chiqarish hajmlari, mahsulot sifati, texnologik jihozlar samaradorligi va ishlab chiqarish ritmi o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklar ko'rib chiqilgan. Taqdim etilgan uslubiy yondashuv orqali ishlab chiqarish ko'rsatkichlarining mavsumiy dinamikasi va o'zgarish koeffitsiyenti asosida ishlab chiqarish salohiyatining real holati aniqlangan.

Kalit so'zlar: sanoat korxonasi, ishlab chiqarish salohiyati, mahsulot hajmi, texnik samaradorlik, ritm, tahlil

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы оценки степени использования производственного потенциала промышленных предприятий. На примере компании «SAM ANTEP GILAM» проанализированы объемы производства за 2023–2024 годы, качество продукции, эффективность технологического оборудования и производственный ритм. Предложенный методический подход позволяет выявить фактическое состояние производственного потенциала на основе сезонной динамики и коэффициента вариации производственных показателей.

Ключевые слова: промышленное предприятие, производственный потенциал, объем продукции, техническая эффективность, ритм, анализ

Abstract

This article explores the evaluation of the utilization level of industrial enterprises' production capacity. Using the case of "SAM ANTEP GILAM," the study analyzes production volumes for 2023–2024, product quality, equipment efficiency, and production rhythm. The proposed methodological approach allows determining the actual state of production potential based on seasonal dynamics and variability coefficients of production indicators.

Keywords: industrial enterprise, production potential, output volume, technical efficiency, rhythm, analysis

KIRISH

Sanoat korxonalarining rivojlantirish strategiyasi ishlab chiqarish hajmini sezilarli darajada oshirish va mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirish, tarmoq

samaradorligini oshirish va eksport hajmini oshirishni nazarda tutadi. Belgilangan vazifalarni hal qilish uchun korxonalar o'zlarining xo'jalik faoliyatining barcha jabhalarini qamrab olgan iqtisodiy salohiyatdan foydalanish darajasini oshirishlari kerak.

Sanoat korxonalarining asosiy vazifasi aholining yuqori sifatli mahsulotga bo'lgan talabini arzon narxlarda to'liq qondirishdan iborat. Ishlab chiqarish hajmining o'sish sur'ati va ularning turlarining kengayishi korxonaning xarajatlari miqdori, foydasi va rentabelligiga bevosita ta'sir qiladi va ishlab chiqarish hajmini oshirish va sotiladigan mahsulot sifatini yaxshilash korxonada raqobatbardoshligini ta'minlashning eng muhim vazifasidir. Sanoat korxonalarining iqtisodiy salohiyati asosan ishlab chiqarish ko'rsatkichlarida, shuningdek, mahsulot sotish ko'rsatkichlarida namoyon bo'ladi. Shu sababli, zamonaviy sharoitda korxonada mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishni tahlil qilishning ahamiyati sezilarli darajada oshadi.

Gilamlar va pol qoplamalari ishlab chiqarish O'zbekiston to'qimachilik sanoatining muhim tarmoqlaridan biridir. Agar 2017-yilda kunlik mahsulot ishlab chiqarish hajmi 34 415,7 milliard so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 1,57 barobarga oshib, 54 055,9 milliard so'mga yetdi [1]. Korxonada mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishni tahlil qilish — bu mahsulot ishlab chiqarish hajmini baholash, ishlab chiqarilgan mahsulotlarning assortimenti va tuzilishini, mahsulot sifatini tahlil qilish, sotish hajmini tahlil qilish, korxonada ishning ritmini tahlil qilish, ya'ni korxonada faoliyatining barcha muhim jihatlari va uning hayotiy faoliyati bevosita bog'liq bo'lgan barcha muhim jihatlarni har tomonlama o'rganishdir.

Mahsulot ishlab chiqarish va sotishni tahlil qilishdan maqsad — ishlab chiqarish hajmi va mahsulot sifatini o'rganish, mahsulot ishlab chiqarish va sotish hajmini oshirish, shuningdek, sifatini oshirishning ichki zaxiralari va yo'nalishlarini aniqlashdan iborat. Ushbu tadqiqotning predmeti gilam ishlab chiqaruvchi korxonada ishlab chiqarishni tashkil etishdir.

Ushbu tahlil yo'nalishining asosiy obyektlari sifatida quyidagilar belgilanadi: ishlab chiqarish hajmi, ishlab chiqarish jarayonlarining barqarorligi va ritmi, mahsulot assortimentining kengligi va bozor talablariga mosligi, hamda mahsulot sifatining me'yoriy-texnik talablar va raqobatbardoshlik standartlariga muvofiqligi.

Ishlab chiqarish hajmlari tahlilining asosiy mazmuni — analitik faoliyatning ishlab chiqarish ko'rsatkichlari (umumiy mahsulot, mahsuldorlik, quvvatlardan foydalanish koeffitsiyenti), maqsadlari (ishlab chiqarish hajmiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash) va usullarida (ishlab chiqarishning qiyosiy va statistik tahlili) o'z aksini topadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Sanoat korxonalarining iqtisodiy salohiyatini baholash metodologiyasini o'rganishga ko'plab olimlarning, xususan, Raizberg B.A., Lozovskiy L.Sh., Starodubtseva E.B.ning ishlari bag'ishlangan [2]; Korovkin A.G., Komkov N.I. [3]; Sheshukova T.G., Kolesen E.V. [4]; Lapin E.V. [5]; Nadvornaya G.G., Klimchuk S.V.,

Oborin M.S., Gvarliani T.E. [6]; Nikolaeva M.Yu. [7]; Popov E.V. [8]; Kaleev S.V. [9] va boshqalar.

Raizberg B.A., Lozovskiy L.Sh., Starodubtseva E.B.larning “Zamonaviy iqtisodiy lug‘at”ida iqtisodiy salohiyat, unga bog‘liq tushunchalar va atamalar mufassal tarzda izohlangan. Lug‘at iqtisodiy tahlil, moliyaviy resurslar, investitsiyaviy faoliyat va korxonalar imkoniyatlarini baholash uchun zamonaviy nazariy asoslarni taqdim etadi [2].

Korovkin A.G., Komkov N.I. va boshqalarning [3] tadqiqotlarida iqtisodiy salohiyatni keng miqyosda — makroiqtisodiy va mikromiqyosda tahlil qilishga qaratilgan. Mualliflar sanoat va milliy resurslar salohiyatini o‘zaro bog‘liq holda ko‘rib chiqishni taklif etishadi.

Sheshukova T.G., Kolesen E.V.lar [4] iqtisodiy salohiyatni elementlarga ajratib, uning tuzilishini modellashtirishni taklif etishadi. Sanoat korxonalarida ichki va tashqi resurslardan samarali foydalanish mexanizmlariga e‘tibor qaratilgan.

Lapin E.V. [5] sanoat korxonasining resurslaridan foydalanish, investitsiyani jalb qilish va samaradorlikni baholashning kompleks uslublarini ishlab chiqishga harakat qilgan. Metodologiya jihatdan ilmiy va amaliy asoslarni birlashtiradi.

Nadvornaya G.G., Klimchuk S.V., Oborin M.S., Gvarliani T.E.lar [6] sanoat subyektlarining iqtisodiy salohiyatini baholashda statistik, ekspert va dinamik yondashuvlarni birlashtirishni taklif qiladi. Dolzarb muammolar va istiqbollarni tahlil qilingan.

Nikolaeva M.Yu. [7] tadqiqotida salohiyatning konseptual asoslari, uning turlari (ishlab chiqarish, moliyaviy, innovatsion va boshqalar) chuqur tahlil qilingan. Korxonalar salohiyatini baholash mezonlari ham ko‘rsatilgan.

Popov E.V. [8] bozorda korxonaning raqobatbardoshlik, marketing imkoniyatlari va faolligini iqtisodiy salohiyat doirasida baholash usullarini ko‘rib chiqadi. Sanoat marketingiga alohida e‘tibor berilgan.

Kaleev S.V. [9] sanoat korxonalarida innovatsion rivojlanish salohiyatini baholashda matematik va modellashtirish vositalaridan foydalanishga bag‘ishlangan. Innovatsiya — iqtisodiy salohiyatning muhim tarkibiy qismi sifatida ko‘rib chiqiladi.

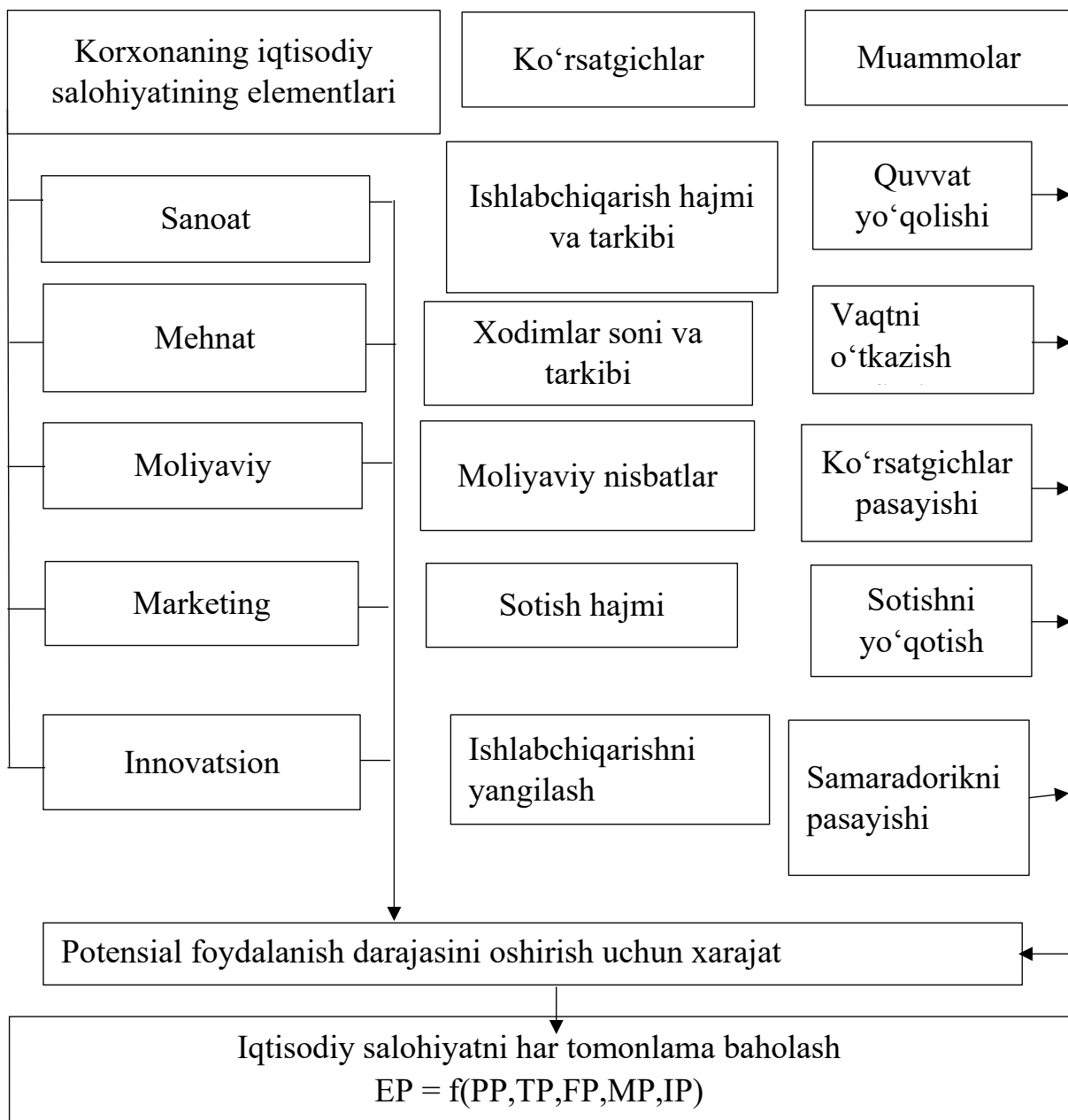
Musayeva Sh.A. [10] tadqiqotlarida bozorni o‘rganish, talab va taklif tahlili, raqobat muhitini baholash usullari berilgan. Sanoat korxonalarining marketing salohiyatini aniqlash va uni iqtisodiy salohiyat bilan bog‘lash masalalariga e‘tibor qaratilgan. Shuningdek, innovatsion yondashuvlar asosida marketing strategiyalarini shakllantirish va korxonaning bozordagi imkoniyatlarini oshirish usullari bayon etilgan. Sanoat salohiyatining marketing bilan bog‘liq yo‘nalishlarini ochib beradi [11].

Umuman olganda, shuni aytish mumkinki, iqtisodiy tahlil fani korxonaning iqtisodiy salohiyatini baholashning ancha jiddiy vositalarini ishlab chiqdi. Shu bilan birga, aniq tadqiqot obyektlarining sanoat, ishlab chiqarish-xo‘jalik faoliyati va bozor

faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq amaliy xarakterdagi muammolar mavjud.

METODOLOGIYA

Korxonaning iqtisodiy salohiyatini ishlab chiqarish, mehnat, moliyaviy, marketing va innovatsion potensialni o'z ichiga olgan salohiyat tuzilmaning alohida elementlari kombinatsiyasining umumlashtirilgan funksiyasi deb hisoblaydigan mualliflarning fikri diqqatga sazovor hisoblanib, funksiyalari chiziqli yoki mutanosib bo'lishi shart emas. Mazkur holatda sanoat korxonasi iqtisodiy salohiyatini baholash sxematik ko'rinishi 1-rasmda ifodalanadi.

1-rasm. Sanoat korxonasi iqtisodiy salohiyatini baholash sxemasi¹.

¹ Muallif ishlanmasi

Sanoat korxonasining iqtisodiy salohiyatini baholash sxemasiga ko‘ra birinchi bosqichda har bir elementni tabaqalashtirilgan baholashni, keyinchalik ularni ko‘rsatkichlarni integratsiyalash uchun qabul qilingan metodologiyaga muvofiq umumlashtirishni nazarda tutadi. Iqtisodiy salohiyatni har tomonlama baholashning murakkabligini hisobga olgan holda, ushbu maqolada biz birinchi elementni – ishlab chiqarish salohiyatini baholashni tadqiqot obyektining eng muhim elementi sifatida baholashga harakat qildik. Ishlab chiqarish salohiyatidan foydalanishning asosiy ko‘rsatkichi ishlab chiqarish hajmi hisoblanadi.

Tahlil jildlar ishlab chiqarish – mahsulot ishlab chiqarish dinamikasini baholash va o‘rganish, uning o‘zgarishiga ta‘sir qiluvchi omillarni aniqlash va korxonada samaradorligini oshirish uchun zaxiralarni aniqlash jarayoni.

Ushbu tahlil haqiqiy va rejalashtirilgan ko‘rsatkichlarni solishtirish, og‘ish sabablarini aniqlash va ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish strategiyasini ishlab chiqish imkonini beradi.

Tahlilni boshlashdan oldin, keling, gilam sanoatining ishlab chiqarish natijalari uchun ba‘zi bir aniq atamalarni aniqlaylik.

Ishlab chiqarilgan gazlama hajmi — ma‘lum bir davr uchun gilam mahsulotlari (gazlamalar) ishlab chiqarish hajmini tavsiflovchi miqdoriy ko‘rsatkichdir. Korxonada buxgalteriya hisobi turiga qarab kvadrat metr (m²) yoki tonnada o‘lchanadi.

Tayyor mahsulotlar — ishlab chiqarishning barcha bosqichlaridan o‘tgan, jumladan, to‘qish, qayta ishlash, pardoqlash, sotuvga to‘liq tayyor bo‘lgan gilamlardir.

Gilam chiqindilari — gilam mahsulotlarini ishlab chiqarish, kesish va qayta ishlash jarayonida hosil bo‘lgan gilam materialining qoldiq qismlari.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mahsulotlarni ishlab chiqarish va sotishni tahlil qilish uchun ma‘lumotlar manbalari “SAM ANTEP GILAM” MChJ kompaniyasining 2023–2024-yillardagi ma‘lumotlaridan foydalaniladi. Gilam ishlab chiqaruvchi “SAM ANTEP GILAM” mas‘uliyati cheklangan jamiyati nafaqat Samarqand viloyati, balki O‘zbekistondagi yetakchi korxonalaridan biridir. Kompaniyada tegishli ma‘lumotlar, ya‘ni SPS (Carpet Production System)¹ va ERP tizimi SAP dasturiy ta‘minotidan olingan avtomatlashtirilgan ishlab chiqarishni boshqarish tizimi mavjud².

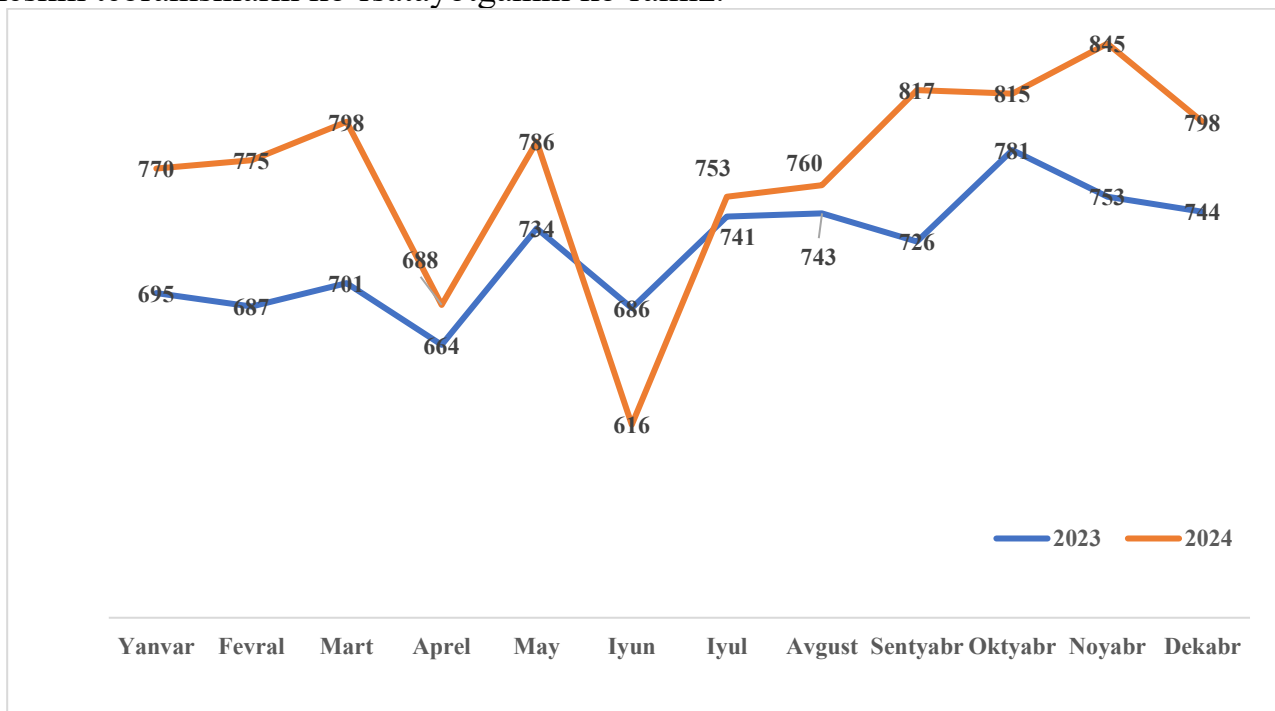
“SAM ANTEP GILAM” MChJda kanvas ishlab chiqarishning umumiy hajmi 673 ming kv.m ga oshdi, bu o‘tgan yilga nisbatan 7,3% o‘shiga to‘g‘ri keladi. Shuningdek, tayyor mahsulot hajmi 6,2 foizga (541 ming kv.m) oshgani va tarmoq chiqindilarining

¹ **Carpet production system** — Цифровая платформа, интегрирующая различные этапы производства ковров, от проектирования до выпуска готовой продукции, обеспечивая эффективное управление и контроль качества. Поддерживает совместимость со всеми современными CAD-системами и может быть интегрировано в ERP-систему предприятия.

² **SAP (Systems, Applications, and Products in Data Processing)** – это одна из ведущих в мире ERP-систем (**Enterprise Resource Planning**), предназначенная для управления бизнес-процессами предприятия. SAP помогает автоматизировать и интегрировать различные функции бизнеса, включая финансы, логистику, производство, закупки, продажи и HR.

o‘sishi 23,6 foizga (132 ming kv.m) kuzatilmoqda. Tayyor mahsulot birligiga chiqindi ham 16,3 foizga oshgan.

Quyida 2023–2024-yillarda tayyor mahsulot ishlab chiqarish hajmining oylar bo‘yicha o‘zgarishlari grafigi keltirilgan (2-rasm). Ta’kidlash joizki, 2024-yilda ishlab chiqarish ritmi asosan 2023-yildagi eng yuqori va pasayishlarni takrorlaydi, faqat avgust va sentyabr oylarida pasayish o‘rniga ishlab chiqarish hajmining o‘sishi kuzatildi. 2023–2024-yillarga mo‘ljallangan tayyor mahsulot ishlab chiqarish dinamikasini tahlil qilsak, 2024-yilda mahsulot ishlab chiqarish 2023-yilga nisbatan keskin tebranishlarni ko‘rsatayotganini ko‘ramiz.

2-rasm. 2023–2024-yillar uchun ishlab chiqarish dinamikasi oylar bo‘yicha (ming kv.m)¹

Umuman olganda, 2024-yilning ikkinchi yarmida ishlab chiqarish hajmi 2023-yilning shu davriga nisbatan o‘shish tendensiyasini namoyon etgan. Xususan, 2023-yilda ishlab chiqarishning eng yuqori cho‘qqilari iyul oyida — 741 ming kv.m va noyabr oyida — 781 ming kv.m miqdorida qayd etilgan. 2024-yilda esa eng yuqori ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari sentyabr va noyabr oylariga to‘g‘ri kelib, har ikkala oyda 845 ming kv.m miqdorida belgilab o‘tilgan.

Ayni paytda, ishlab chiqarish hajmlaridagi minimal ko‘rsatkichlar ham tahlilni talab etadi. 2023-yilda eng past ko‘rsatkich aprel oyida (664 ming kv.m) qayd etilgan bo‘lsa, 2024-yilda bu holat iyun oyida (616 ming kv.m) kuzatilgan. Bu o‘zgarishlar ishlab chiqarish jarayonidagi muayyan muammolar, xususan, texnologiyalar unumdorligi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkinligini anglatadi.

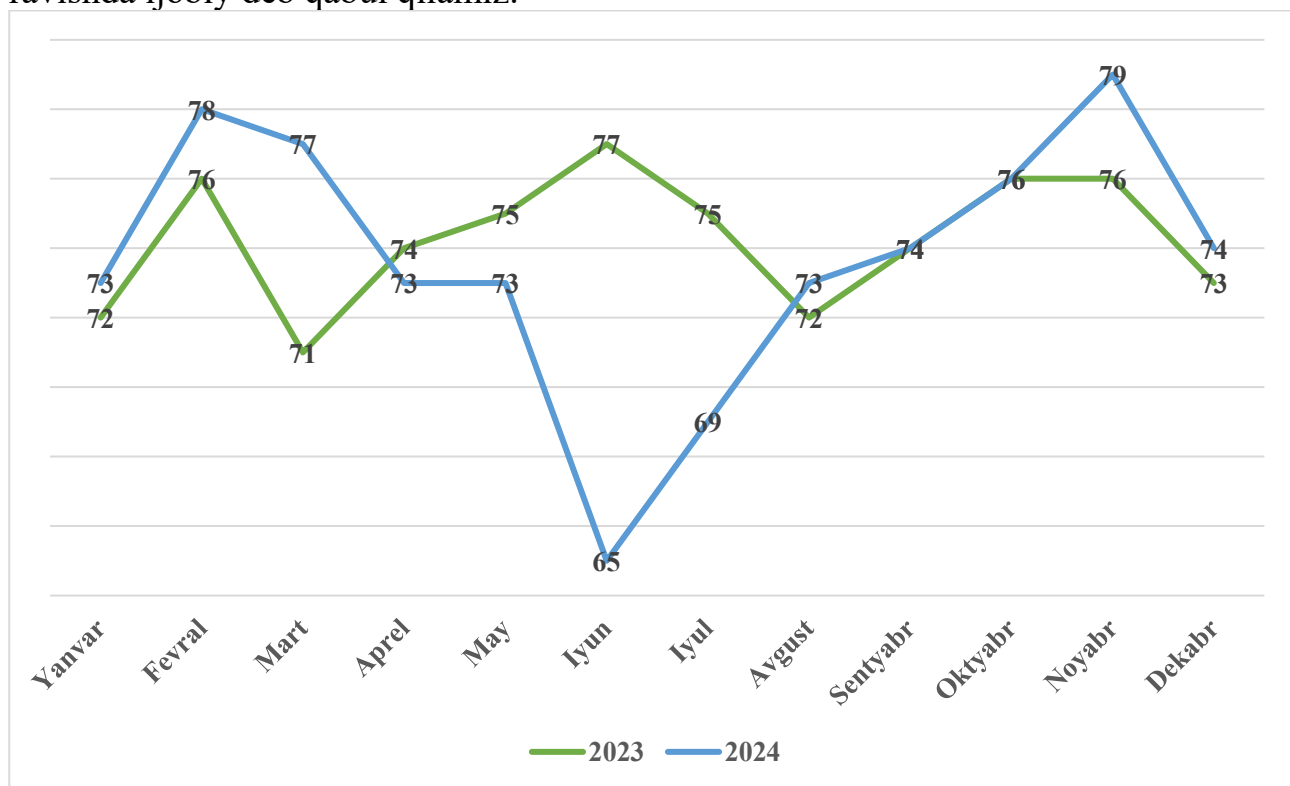
Ishlab chiqarish hajmining mavsumiy va operatsion o‘zgarishlarini chuqurroq tahlil qilish maqsadida to‘quv mashinalarining o‘rtacha unumdorlik dinamikasi

¹ Muallif ishlanmasi

o‘rganildi. Bu ko‘rsatkich orqali ishlab chiqarish hajmiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta‘sir etuvchi omillar — jumladan, uskuna nosozligi, texnik uzilishlar va profilaktik xizmatlar samarasi baholanishi mumkin.

To‘quv mashinalarining unumdorlik darajasi — bu to‘quv dastgohlarining samaradorligini ifodalovchi nisbiy ko‘rsatkich bo‘lib, real bajarilgan to‘quv ishlarining rejalashtirilgan to‘quv ishlariga nisbati orqali aniqlanadi. Ushbu ko‘rsatkich asosiy ishlab chiqarish uskunalarining ishlash samaradorligini baholashda muhim rol o‘ynaydi hamda mahsulot hajmidagi o‘zgarishlarni texnik jihatdan sharhlashga imkoniyat yaratadi.

Mahsulot ishlab chiqarish bo‘yicha ishlab chiqarish sexlarining ish faoliyatini yanada o‘rganish uchun biz ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish koeffitsiyentini baholashga qaror qildik. To‘quv dastgohlarining ritmini asosiy ko‘rsatkich sifatida oldik. Shu bilan birga, biz boshqa barcha ishlab chiqarish omillarining ta‘sirini shartli ravishda ijobiy deb qabul qilamiz.

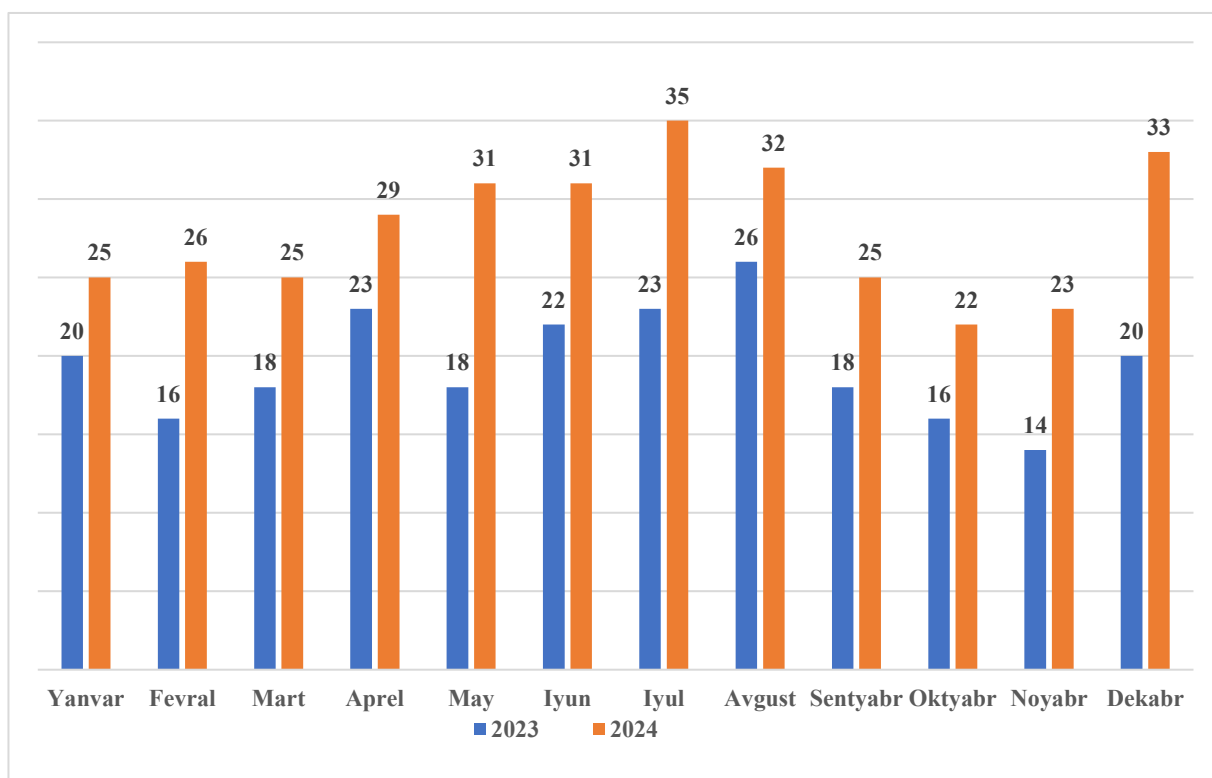
3-rasm. 2023–2024-yillar uchun to‘qimachilik sexi unumdorligining oylar bo‘yicha dinamikasi (%)¹

To‘qimachilik sexi dastgohlarining ishlab chiqarish dinamikasini tahlil qiladigan bo‘lsak, 2023-yilda 71% (aprel) dan 77–79% (noyabr) gacha bo‘lgan tebranishlar bilan nisbatan barqaror dinamika bo‘lganini, 2024-yilda esa unumdorlik dinamikasi ham tebranishlarni ko‘rsatganini ko‘rishimiz mumkin, lekin bu ko‘proq iyun oyida pasaygan. Iyul oyida esa ishlab chiqarish bilan bog‘liq o‘sish boshlanadi va noyabrgacha davom etadi, va u yerda 79% cho‘qqisiga yetadi.

¹ Muallif ishlanmasi

Shu bilan birga, to‘quv sexi ishining umumiy dinamik tavsiflari ishlab chiqarish hajmining oylar bo‘yicha o‘zgarishi sabablarini aniqlashga imkon bermaydi. Shuning uchun, samaradorlik masalalarini chuqurroq o‘rganish uchun biz 2023–2024-yillar uchun tavsiflovchi statistikani oylar bo‘yicha, ya’ni o‘zgarish koeffitsiyentini hisoblaymiz, buyurtma miqdori 25%, 50%, 75% bo‘yicha 35 ta kuzatilgan to‘quv mashinasi uchun va ularni solishtiramiz (5-rasm).

Kuzatilgan 35 ta mashina uchun o‘zgaruvchanlik koeffitsiyenti dinamikasini tahlil qilib, quyidagi xulosalar chiqarishimiz mumkin. 2024-yilda o‘zgaruvchanlik koeffitsiyenti 2023-yilga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo‘lib, bu dastgohlar ishida beqarorlikning kuchayishini ko‘rsatadi. Eng yuqori tebranishlar 2024-yilning iyul (35%) va dekabr (33%) oylarida kuzatilgan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkichlar pastroq va barqarorroq bo‘lgan.

4-rasm. 2023–2024-yillar uchun mashinalar uchun oylar bo‘yicha o‘zgarish koeffitsiyentining dinamikasi(%)¹

Bunga parallel ravishda, biz 2023 va 2024-yillar uchun to‘quv mashinalarining mahsuldorligini kvantil qiymatlar (25%, 50%, 75%) asosida taqsimlash tahlilini o‘tkazdik, bu bizga uskuna barqarorlik darajasini baholash va eng katta o‘zgarishlar bo‘lgan oylarni aniqlash imkonini berdi. Tahlil shuni ko‘rsatdiki, 2024-yilda kvantil qiymatlar (25%, 50%, 75%) ko‘p oylar davomida 2023-yilga nisbatan pastroq bo‘lib, bu umumiy hosildorlikning pasayishini ko‘rsatadi. Bu pasayish, ayniqsa, may oylarida (medianna 80% dan 71% gacha) va iyunda (77% dan 62% gacha) sezilarli bo‘ldi. Ba’zi

¹ Muallif ishlanmasi

oylar (yanvar, fevral, avgust)da yillar o'rtasidagi farqlar kamroq aniqlanadi, bu esa ushbu davrlarda yanada barqaror ishlashni ko'rsatadi.

1-jadval.

Buyurtma miqdorining dinamikasi mashinalar uchun oylar bo'yicha 25%, 50%, 75% (2023–2024-yillar uchun)¹

Oy	2023-yil				2024-yil			
	Miqdori 25%	Miqdori 50%	Miqdori 75%	Qo'llash doirasi	Miqdori 25%	Miqdori 50%	Miqdori 75%	Qo'llash doirasi
Yanvar	64%	75%	81%	17%	65%	71%	80%	15%
Fevral	67%	79%	84%	16%	66%	75%	80%	14%
Mart	62%	72%	81%	19%	59%	72%	80%	21%
aprel	70%	78%	83%	13%	57%	66%	71%	15%
may	71%	80%	84%	13%	48%	71%	80%	32%
iyun	72%	77%	80%	9%	57%	62%	68%	11%
iyul	69%	79%	84%	14%	57%	71%	78%	21%
Avgust	67%	77%	82%	14%	62%	74%	79%	17%
sentyabr	68%	78%	81%	13%	57%	72%	76%	19%
oktyabr	69%	77%	82%	12%	63%	73%	79%	16%
noyabr	71%	79%	82%	12%	66%	75%	83%	17%
dekabr	68%	77%	82%	13%	60%	68%	73%	13%

2023-yilda median ko'rsatkichlar 72–80% oraliqda o'zgarib, 2024-yilga nisbatan uskunalarning nisbatan barqaror ishlashini ko'rsatdi. Bu yerda median ko'p oylar davomida, ayniqsa, may, iyun va dekabr oylarida pasaydi. Sentyabr va oktyabr oylarida ko'rsatkichlar 2023-yil darajasiga yaqin bo'lib qoldi, bu esa hosildorlikning vaqtincha tiklanishini ko'rsatishi mumkin.

Pastki va yuqori kvantillarni (25% va 75%) ko'rib chiqsak, 2024-yilda ko'p oylar davomida, ayniqsa, may (71% dan 48% ga) va iyun (72% dan 57% ga) oylarida pastki kvantilning (25%) pasayishi kuzatilganligini ko'ramiz. Bu unumdorligi past bo'lgan mashinalarning paydo bo'lishini ko'rsatadi. Ko'pgina oylar davomida, xususan, dekabrda (82% dan 73% gacha) va iyunda (80% dan 68% gacha) eng yuqori 75% miqdori ham kamaydi, bu hattoki eng samarali mashinalarda ham samaradorlikning pasayishini ko'rsatishi mumkin.

Mashinaning ishlashini o'rganish asosida har bir mashina uchun maksimal mahsuldorlikni, ya'ni oxirgi 12 oy ichida maksimal ishlab chiqarish tezligini aniqlash mumkin. Biz ushbu davrda ishlab chiqarish omillarining qulay kombinatsiyasi individual mashinaning haqiqiy imkoniyatlarini baholash uchun asos sifatida ko'rib chiqilishi mumkin degan taxmindan kelib chiqamiz. Shu bilan birga, kvantillar oralig'ini hisobga olish kerak. Bu bizga maksimal va minimal ishlab chiqarish hajmlari diapazonini aniqlash va to'quv ishlab chiqarishining eng mumkin bo'lgan unumdorligini baholash imkonini beradi. Shunday qilib, ishlab chiqarish salohiyati, birinchidan, oxirgi 12 oy ichida ishlab chiqarishning maksimal hajmini aniqlash orqali, ikkinchidan, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishning eng ehtimoliy darajasi va

¹ Muallif ishlanmasi

hisobot davridagi ishlab chiqarishning haqiqiy hajmidan foydalangan holda baholanishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mahsulotlarning yuqori kapital sig'imga ega bo'lgan sanoat korxonasi ishlab chiqarish salohiyati bevosita uskunaning ishlab chiqarish xususiyatlariga bog'liq. Xususan, gilam ishlab chiqaruvchi korxonaga uchun bu to'quv sexi uchun uskunadir. Shuni ta'kidlash kerakki, har bir turdagi uskunaning texnik xususiyatlari va eskirish shartlari har xil. "SAM ANTEP GILAM" MChJ uskunasining ishlashi tahlili shuni ko'rsatdiki, umuman olganda, uskunaning ishlash ko'rsatkichlari oylar bo'yicha o'zgarib turadi va har bir uskuna birligi uchun bu o'zgarishlarning ko'lami har xil. 2024-yilda uskunaning notekis ishlashi yanada yaqqol namoyon bo'ldi, bu texnik omillar yoki ish sharoitlarining o'zgarishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Haqiqiy salohiyatni baholash ishlab chiqarishni bashorat qilish bo'yicha qarorlar qabul qilish uchun muhimdir. O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ushbu ko'rsatkichni oylar bo'yicha o'zgarishlarni hisobga olgan holda ishlab chiqarish hajmini maksimal baholash orqali olish mumkin. Bundan tashqari, olingan tahliliy ma'lumotlarga asoslanib, asbob-uskunalar quvvatidan foydalanish darajasini (koeffitsiyentini) aniqlash va u orqali korxonaning haqiqiy ishlab chiqarish salohiyatini baholash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. www.stat.uz
2. Raizberg B.A., Lozovskiy L.Sh., Starodubtseva E.B. Zamonaviy iqtisodiy lug'at. 5-nashr, qayta ko'rib chiqilgan va qo'shimcha. M.: INFRA-M, 2006. 495 b.
3. Korovkin A.G., Komkov N.I. va boshqalar. Iqtisodiy salohiyat va milliy boylik // Buyuk rus entsiklopediyasi. Elektron versiya (2017); <https://old.bigenc.ru/text/5044866>
4. Sheshukova T.G., Kolesen E.V. Korxonaning iqtisodiy salohiyati: mohiyati, tarkibiy qismlari, tuzilishi. Perm universiteti byulleteni, 2011-yil, 4-son, b. 118–127.
5. Lapin E.V. Korxonaning iqtisodiy salohiyati. Sumy: ITD "Universitet kitobi", 2002. 310 b.
6. Korxonalar iqtisodiy salohiyatini baholash nazariyasi va metodologiyasi / G.G. Nadvornaya, S.V. Klimchuk, M.S. Oborin, T.E. Gvarliani // Iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar: faktlar, tendensiyalar, prognoz. – 2016. – № 6. – B. 70–90. DOI: 10.15838/esc/2016.6.48.4
7. Nikolaeva M.Yu. Korxonalar salohiyati tushunchasi, mohiyati, tuzilishi. Tadqiqot yo'nalishi: iqtisodiyot va menejment. 2014. № 3. B. 67–69.
8. Popov Ye.V. Korxonaning bozor salohiyati [Matn] / Ye.V. Popov. – Moskva: Iqtisodiyot, 2002. – 559 b.
9. Kaleev S.V. Korxonaning innovatsion salohiyatini modellashtirish va baholash. SPbSPU ning ilmiy-texnik bayonotlari, № 1, 2011. – B. 293–297.
10. Musayeva Sh.A. Marketing tadqiqotlari. Darslik. "STAP-SEL" MChJ nashriyoti, 2024-yil.

11. Musayeva Sh.A., Usmonova D.I. "TURON NASHR", 2021-yil uchun innovatsion marketing o‘quv qo‘llanmasi.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhah: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, may, 5-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710. ГОСТ 7.56-2002** " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**